

1944, 16. říjen. Banská Bystrica. — Usnesení předsednictva Slovenské národní rady o poměru SNR k čs. vládnímu delegátovi.¹

¹ Vládní delegát Němec, jeho zástupce gen. Viest a političtí poradci Valo, Hála, Uhlíř a Laušman, úřednický aparát delegace a také velitel pro osvobozené území (VOÚ — viz pozn. čís. 10 k dokumentu čís. 157) gen. Hasal-Nižborský opustili Londýn 22. srpna 1944. S delegací odletěl rovněž tajemník presidentské kanceláře P. Drtina. Do Moskvy přiletěli 25. 8. 1944. Delegace se zúčastnila již 27. srpna první porady na čs. velvyslanectví, na níž byli přítomni též zástupci moskevského vedení KSČ Gottwald, Šverma a Kopecký, náčelník voj. mise v SSSR gen. Pika a dr. B. Vrbenský. Na poradě referoval delegát Slovenské národní rady Šmidke o situaci na Slovensku. O dva dny později se konala v Moskvě za předsednictví Hálova politická porada o úkolech vládní delegace a poměrech na Slovensku (viz dok. čís. 41).

Po vypuknutí Slovenského národního povstání scházela se vládní delegace každodenně za účasti velvyslance Fierlingera, Hasala a Píky. Schůzek se zúčastňovali i představitelé KSČ Šverma a Kopecký a do svého onemocnění též Kl. Gottwald. Členové delegace se dohodli s čs. pracovníky v Moskvě o tom, že budou denně hovořit do rozhlasu a vysílat projevy solidarity s bojujícím Slovenskem. (Byly otištěny z velké části v Čs. listech z 15. 9. 1944.)

Kolem 10. září dala londýnská čs. vláda souhlas k tomu, aby vládní delegát se svým zástupcem, sborem politických poradců a generálem Hasalem odletěli na Slovensko, přičemž vyslovila přání, aby na Slovensko odletěl především gen. Viest (srv. Fierlinger, *Ve službách ČSR II*, str. 350), jmenovaný mezitím již velitelem 1. čs. armády na Slovensku. Velvyslanec Fierlinger požádal o souhlas lidový komisariát zahraničních věcí SSSR verbální notou 11. 9. 1944 a 16. září sovětská vláda vyslovila s touto cestou souhlas. K odletu z Moskvy došlo 22. září; téhož dne delegace přibyla do týlu karpatské fronty a byla ubytována v polské obci Krościenko nedaleko Krosna, kde byla utábořena 2. čs. paradesantní brigáda v SSSR. K přemístění na Slovensko došlo pro špatné počasí až 7. října.

Také Viest přiletěl na Slovensko až 6. října 1944. Moskvu opustil s několika dalšími čs. generály ještě před odjezdem vládní delegace, avšak pro špatné počasí byl rovněž nucen ztrávit několik týdnů v týlu karpatské fronty.

K prvnímu neoficiálnímu rozhovoru, resp. seznamovací schůzce vládní delegace s předsednictvem SNR došlo 8. října, dne 10. 10. 1944 se pak konalo slavnostní plenární zasedání SNR na počest vládní delegace. Na zasedání promluvili úvodem V. Šrobár a po něm Němec, Hála, Valo a Viest. (Úplný zápis je uložen v archivu SNR. Podrobné referáty o zasedání přinesl všechny povstalecký tisk. Celý obsáhlý projev Němcův otiskl „Čas“, což bylo pro tehdejší orientaci Demokratické strany velmi příznačné.)

V depeších, které odeslal J. Šverma do Moskvy, nacházíme o čs. vládní delegaci v prvních deseti dnech jejího pobytu na Slovensku tato sdělení:

10. října: „Přijela sem státní delegace. Přijata chladně. Bude vystupovati v Slovenské národní radě. Postaráme se, aby nedělali hlouposti.“

12. října: „Vládní delegace byla včera přijata jako host v Národní radě. Bylo jim poskytnuto ubytování, peníze a materiály. Nálada mezi nimi není nijak zvláštní. Němec vystupuje delikátně a opatrně. Zítra promluví Němec, Hála a Valo v Národní radě, své projevy mi předloží. Němec dostal telegram od Beneše. Po osvobození Slovenska sem Beneš chce přijet. Londýnská vláda odstoupí. Beneš chce na Slovensku vytvořit novou vládu. Sloveňští členové vlády mají být definitivní, čeští prozatímní. Po osvobození českých zemí — rekonstrukce vlády a jmenování nových českých členů.“

13. října: „Delegace vystoupila v plénu Národní rady. Němec mluvil moudře. Poukázal na Benešovu úlohu při uzavření našeho spojení s SSSR. ‚Lid sám má rozhodnout o svém dalším osudu. Naše republika bude sociálně spravedlivá, národnostní otázku si rozhodnou Češi, Slováci a Ukrajinci.‘ Toto vystoupení mělo úspěch. Valovy a Hálovy projevy nebyly nijak zvláštní. Dnes bude delegace přijata u KS a u demokratů. Jakmile Rudá armáda vstoupí do Československa, delegace tam odjede. Kdyby Rudá armáda vtáhla na východní Slovensko, pošleme delegaci tam.“

18. října: „Konflikt s Němcem. On žádal vyjasnit své postavení jako státního delegáta, zvláště ohledně východního Slovenska. Národní rada učinila usnesení:

1. Národní rada uznává londýnskou vládu jen jako představitelku zahraničního hnutí.
2. Národní rada žádá, aby Londýn ji uznal jako jedinou představitelku slovenského národa a vykonavatele státní moci v celém Slovensku.
3. Němec byl vzat do předsednictva Národní rady za účelem spojení Národní rady s londýnskou vládou a pro spojení Národní rady s druhými státy a s Rudou armádou. Posíláme Drtinu do Londýna. Podporujeme stanovisko Národní rady.“ (AÚD KSS Bratislava.)

1. V otázke vzájomného pomeru domáceho a zahraničného odboja zaujala SNR zásadné stanovisko vo svojom jednomyseľnom plenárnom usnesení zo dňa 29. septembra 1944.² V tomto usnesení, ktoré delegácia SNR osobne predostrela prezidentovi a vláde ČSR v Londýne a ktoré pripojujeme, je z našej strany určený pomer medzi čs. vládou v Londýne a SNR. Podľa tohoto usnesenia SNR vykonáva, poťažne bude vykonávať celú zákonodarnú, vládnu a výkonnú moc na celom území Slovenska v jeho predmníchovských hraniciach, a to bez ohľadu na to, či jednotlivé časti Slovenska budú oslobodené vlastnými silami alebo spojeneckými armádami.

2. Nastalými zmenami mení sa funkcia a rozsah činnosti vládneho delegáta, pokiaľ ide o územie Slovenska. Vládneho delegáta, resp. člena vlády považujeme za prostredníka medzi SNR a prezidentom republiky a čs. vládou v Londýne, ako aj za prostredníka medzi SNR a veliteľstvom sovietskych vojsk podľa československo-sovietskej smluvy.

Vo všetkých otázkach, v ktorých podľa usnesenia SNR zo dňa 29. septembra 1944 by sme sa obracali na prezidenta republiky a čs. vládu, ako i vo všetkých otázkach, v ktorých vzájomné informovanie a spolupráca medzi činiteľmi domáceho a zahraničného odboja sú potrebné alebo želateľné, budeme sa obracať na vládneho delegáta, resp. člena vlády, ktorému za týmto účelom SNR zriadi a bude udržiavať kanceláriu pri svojom Predsedníctve.

3. Naužšiu spoluprácu vládneho delegáta a jeho politických poradcov so Slovenskou národnou radou si želáme a vítame a za tým účelom navrhujeme, aby sa vládny delegát, resp. člen vlády zúčastňoval pravidelne na zasadnutí Predsedníctva a Sboru povereníkov SNR a okrem toho spolu so svojimi politickými poradcami aby sa zúčastňoval plenárnych zasadnutí SNR.

4. Žiadame preto, aby v tomto smysle bol dekrét prezidenta republiky o vládnom delegátovi, pokiaľ ide o územie Slovenska, pozmenený.³

ASNR Bratislava. SNR 1944, príloha k zápisu o 9. plenárni schůzi z 29. 9. 1944. Cykl. — Těž Slovenská národná rada, Bratislava 1949, str. 40—41.

[83]

1944, 18. říjen. Londýn. — *Návrh stanoviska skupiny československých socialistů k memorandu Slovenské národní rady.*¹ *Vedení národních socialistů hájí Benešovy nacionalistické názory na řešení otázky poměru Čechů a Slováků.*²

Vládní delegace pobývala na Slovensku celkem 16 dní, které byly vyplněny převážně politickými rozhovory s představiteli povstaleckého Slovenska. Členové delegace se podle svého stranicko-politického zaměření zúčastnili řady politických akcí a shromáždění, učinili řadu prohlášení pro tiskové orgány KSS a DS, navštívili sekretariát KSS a zúčastnili se velké recepce, kterou pro delegaci uspořádala Demokratická strana. Vládní delegát Němec, Benešův důvěrník Drtina i národní socialista Uhlíř byli neustále v radiotelegrafickém spojení s Londýnem, kam zasílali zprávy o svých dojmech a názorech na nejzávažnější otázky, které byly v popředí zájmu buržoazních kruhů čs. emigrace [srv. např. dokumenty čí. 85, 86 a 87, Drtinův radiogram citovaný v článku G. Husáka. K prvému výročí, *Nové slovo*, roč. II, 1945, č. 12—13 a Němcovu depeši z 23.10. 1944, uioženou v AÚD KSČ Bratislava, čí. přír. 5155/53].

Před odjezdem vládní delegace ze Slovenska byla učiněna ze strany Slovenské národní rady i vládní delegace opatření, aby byla i nadále zajištěna spolupráce mezi oběma orgány; viz pozn. 4 k dokumentu čí. 87.

² Dokument čí. 71.

³ Usnesení předsednictva SNR ze 16. 10. 1944 bylo zasláno na vědomí vládnímu delegátovi Fr. Němcovi (jeho stanovisko viz dokument čí. 87), prezidentu republiky (srv. odst. 5 částí I. dokumentu čí. 92 a doplněk k bodu d) obsažený v pozn. čí. 1 k tomuto dokumentu) a čs. vládě (srv. pozn. čí. 3 k dokumentu 90) a delegací SNR do Londýna.

¹ Slo o usnesení tajného pléna SNR z 29. 9. 1944 [viz dokument čí. 71], které s sebou do Londýna přivezla delegace SNR (srv. pozn. k dokumentu čí. 84). Stanovisko skupiny čs. socialistů bylo směrnici pro nár. soc. členy čs. vlády při projednávání usnesení SNR ve schůzi vlády dne 23. 10. 1944 (srv. dokument čí. 90 s pozn.).